

Skolsystemet i olika länder

Land: Nederländerna

Styrning, administration, genomförande

Nederländerna styrs av utbildningsministeriet och vissa centrala myndigheter samt tolv ”provinsråd” med vissa, begränsade administrativa uppgifter. Kommunerna är dels ”lokal tillsynsmyndighet” för alla skolor på primär- och sekundärnivån inom sitt område, dels huvudmän för vissa av skolorna inom området. Ministeriet svarar för det övergripande regelverket, inklusive att ställa krav på skolorna i fråga om kvalitativa och kvantitativa standards och resultat, under de av parlamentet beslutade lagarna. Ministeriet administrerar alla statsbidrag till utbildning. Kommunerna har endast en liten del av finansieringsansvaret (skolbyggnaderna inom primärutbildningen). Statsbidraget utbetalas av ministeriet till skolorna, numera som en summa per elev som ska täcka i princip alla kostnader. Statlig inspektion och prov- och examinationssystem sköts av centrala myndigheter/institut. Provsråden ska liksom kommunerna se till att det finns den tillgång till utbildning och skolor som behövs för befolkningen och organisera viss yrkesutbildning och vuxenutbildning. (ang. kvalitetssäkring, se nedan)

Offentliga och privata skolor

Ungefär 70 procent av eleverna i skolpliktsåldern går i skolor med privat huvudman. Privata och offentliga huvudmän (de senare kommuner eller, för vissa skolformer, staten) ska följa samma nationella bestämmelser och uppfylla samma kvalitetskrav. De har samma ekonomiska villkor i fråga om statsbidrag och vissa tillskott från kommunerna för byggnader etc.

Både i primär- och sekundärstadiet finns en parallell skolform kallad specialskola, för barn i stora svårigheter.

Förskoleverksamheten

Det finns ingen statlig reglering eller mål för den verksamhet som är före primärskolan men reformarbete pågår som verkar leda till nya nationella mål och bestämmelser. Kommunerna och privata organisationer/individer (”daghem”, ”dagbarnvårdare”, barnverksamhet inom företag) har hittills drivit och finansierat verksamhet före 4-5 årsåldern. Det finns numera ett provisoriskt nationellt regelverk (*Childcare Quality Requirements*). Skolstarten är dock tidig, nästan alla 4-åringar går i primärskolan.

Den obligatoriska utbildningen

Utbildningsstrukturen i **Nederländerna** har tydliga likheter med de tyska och österrikiska systemen. Obligatorisk skolgång gäller i 12 år som heltidsstudier (5-17 år)

men elever kan lämna skolan vid 16 års ålder. De ska i så fall delta i deltidsstudier till 18 års ålder. Nästan alla barn börjar i primärskolan vid fyra års ålder.

Många barn går därför i primärskolan i åtta årskurser (4 till 12 års ålder). Skolgången är uppdelad i två ”stadier”. Den lag som styr skolor med primärutbildning definierar inte läroplanen som ämnen utan områden: motorisk utveckling och fysisk träning; holländska; aritmetik och matematik; engelska; ”faktaområden” (geografi, historia, naturkunskap, sociala strukturer, religiösa och ideologiska rörelser); expressiva aktiviteter (språkutveckling, bild, musik, hantverk, lek och rörelse); sociala färdigheter; hälsosamt levnadssätt. Undervisningen ska omfatta 7 520 lektioner (à 50 minuter), en skoldag får högst omfatta 5,5 timmar, i medeltal har eleverna 22 timmars undervisning i veckan de första två åren, därefter 25 timmar. Skolorna konkretiserar detta i den egna läroplanen som beskrivs i en skolplan. Skolan ska utforma och redovisa även lärares och elevers arbetstid och resursanvändningen i skolplanen. Skolplanen ses som ett mycket viktigt dokument som granskas och godkänns av inspektionsmyndigheten som också använder den som referens vid inspektionerna.

Den lägre sekundärnivån (12-16/17 år) håller på att reformeras. Den omfattar/omfattade tre eller fyra år med en obligatorisk läroplan med 15 ämnen som beräknas uppta ca 75 procent av undervisningstiden. Återstående obligatorisk undervisningstid får skolan använda för att skapa sin profil (”skolans val”) och ge vissa individuella valmöjligheter (”elevens val”). Den lägre sekundärutbildningen håller på att reformeras men innehåller tre skolformer:

- VWO (*Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs*) som förbereder för studier på tertiär (universitets-) nivå,
- HAVO (*Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs*) som också förbereder för fortsatta studier framför allt i postsekundär yrkesutbildning (HBO, se avsnitt 5.9) och
- VMBO (*Voorbereidend Middelbaar BeroepsOnderwijs*) som är yrkesinriktad med ett särskilt kurs- och kvalifikationssystem (se avsnitt 5.4).

Flertalet elever fortsätter studierna i samma skolform i den högre sekundärutbildningen. Det finns möjligheter att byta skolform, t.ex. kan elever i VMBO gå vidare till en mer ”teoretisk” skolform, de i HAVO kan gå vidare till VWO. Obligatoriska ämnen i den lägre sekundärutbildningen är: holländska, engelska, ytterligare ett språk, matematik, biologi, fysik och kemi, IT, historia och politik, geografi, ekonomi, teknologi, socialkunskap, bild/musik/drama och idrott. I VMBO är yrkesämnen obligatoriska ämnen och i VWO måste latin och grekiska ingå.

Utbildningen inom VMBO (*Voorbereidend Middelbaar BeroepsOnderwijs*) är 4-årig (12-16 år) och har förutom ”allmänna ämnen” även yrkesinriktade inslag. 60 procent av eleverna i lägre sekundärskolan går i denna skolform. Vid den obligatoriska utbildningens slut, dvs. i 17-18 års ålder, kan eleverna gå vidare till MBO (*Middelbaar Beroeps Onderwijs*) som är en fast strukturerad yrkesutbildning både för ungdomar och vuxna, som kan leda till kvalifikationer på fyra nivåer. Utbildningen har både prak-

tiska och teoretiska inslag och kan vara både skol- och arbetsplatsförlagd och även inkludera lärlingskontrakt. För att vara kvalificerande och räknas till det offentliga utbildningsväsendet måste kurser/utbildningar vara registrerade i ett centralt register över yrkeskurser (CREBO). År 2003 fanns 700 registrerade kurser. Anordnarna av kurser/utbildningar kan vara offentliga organ eller privata, även sådana som inte ges statsbidrag kan vara registrerade. Utbildningen erbjuds i regionala ”träningssentra”. Utbildningen hos varje anordnare styrs inte av nationella läro-/kursplaner utan av den yrkesexamen den ska leda till. Examen leder till ett avgångsbetyg/certifikat på en av fyra nivåer som ska ge förutsättningar att inneha en anställning på alltmer kvalificerad nivå:

- utbildning till ”assistentnivå”: 6-12 månader;
- grundläggande yrkesutbildning: 2-3 år
- ”professionell” yrkesutbildning: 2-4 år
- mellanchefernivå: 3-4 år
- specialistutbildning: 1-2 år
- andra yrkeskurser: minst 15 veckor.

Det finns mer än 20 nationella organ som ansvarar för avgångsexamina. De är självständiga branschorganisationer styrda av arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer men också av nationella övergripande regler och en särskild lag (Vuxenutbildnings- och yrkesutbildningslagen).

Regionala utbildningscentra för lärlingsutbildning inom samma ramar som all kvalificerande yrkesutbildning, från den mest grundläggande nivån.

Högre sekundärutbildning

Sekundärutbildningen är 3-parallellig. Eleverna går från 12 års ålder till skilda studievägar även om dessa ofta erbjuds inom en och samma skola.

De tre sista åren i *VWO* (*Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs*), den ”allmänna” skolform som förbereder för universitetsstudier, kallas *Gymnasium* och *Atheneum* (15-18 år). Alla studerar vissa gemensamma ämnen (holländska, engelska, franska, tyska, naturkunskap, historia och samhällskunskap, kultur och konst, idrott) som utgör ca 40 procent av all tid. Skolans/studieprogrammets specialisering (”skolans val”) utgör en nästan lika stor del och ca 20 procent är för eleverna valbara ämnen. *Atheneum*-studier omfattar latin och grekiska. Skolorna utformar en slutexamen som styr studievägarna. I Nederländerna på liknande sätt som i Storbritannien finns nationella mål för den obligatoriska utbildningen men i den högre sekundärutbildningen finns inga nationella program/studievägar utan skolorna bestämmer om mål och innehåll. Det finns nationella examensprov i de gemensamma ämnena som alla elever måste genomgå, vilket i sin tur styr skolornas arbete.

Även *HAVO* (*Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs*) är en allmän högre sekundärutbildning men 2-årig (15-17 år), dvs. kortare än *VWO*. Den kvalificerar för postse-

kundär/högre yrkesutbildning. Cirka hälften av studietiden i all *HAVO*-utbildning är skolans utrymme för profilering, övrig tid är gemensam för alla eleverna: holländska, engelska, franska/tyska/spanska/ryska/italienska, naturkunskap, historia och samhällskunskap, kultur och konst, idrott,

Kunskapsbedömning, betyg, examina och examination

Eleverna i primärskolan får betyg under terminerna och vid slutet av läsåret i ”skolrapporter”. Betyg sätts på en 10-gradig skala där 1 är extremt svagt. I primärskolans sista år använder de flesta skolor nationella prov (även om de i princip inte är obligatoriska) som utvecklas av ett fristående institut, CITO. Eleven får också en form av slutbetyg som ger vägledning inför fortsatt utbildning, däremot finns inga formella tillträdeskrav vid övergången till sekundärutbildningarna.

I sekundärutbildningen gäller samma betygssystem. Lärsårsbetygen ligger bl.a. till grund för beslut om eleven flyttas till högre årskurs. Utbildningsministeriet har formulerat mål att uppnå vid slutet av den obligatoriska utbildningen. Det finns också ett regelverk kring slutexaminationerna. Efter de fyra första åren i VMBO, den yrkesförberedande skolformen, finns två examinationer, en skolexamen som är ett slags projektarbete och en nationell examen med ett skriftligt prov och för vissa studievägar även ett praktiskt prov.

I de andra skolformerna på sekundärnivån, *HAVO* och *VWO*, väljer eleverna en av fyra ämneskombinationer: kultur och samhälle; ekonomi och samhälle; naturvetenskap och hälsa; naturvetenskap och teknologi. Eleverna genomgår examination efter 4 respektive 5 årskurser, dvs. vid 17 resp. 18 års ålder. Det ingår både nationella prov och en ”skolexamen”. Eleverna prövas både i gemensamma ämnen och i specialiseringens karaktärsämnen. Skolexamen görs inom ramen för en ”portfolιο” och kan genomföras under längre tid. De nationella proven genomförs i sista årskursen. Betyg sätts på skala 1-10. Betyget 6 är godkänt, 10 är utmärkt. Eleverna kan få ett sammanfattande godkänt betyg på hela utbildningen även om de inte har godkänt i ett eller två ämnen, däremot inte om de i något ämne får 3 eller lägre. De som får tillfredsställande betyg får ett slutbetyg. Slutbetyg från *HAVO* kvalificerar eleverna för tillträde till högre yrkesutbildning eller till *VWO*, sista årskursen. Slutbetyg från *VWO* ger tillträde till universitetsutbildning eller till högre yrkesutbildning.

Alla yrkesutbildningar måste definieras av den institution som erbjuder utbildningen i fråga om mål, innehåll och examination. Nationella organ för yrkesutbildningen (*Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven*) är övergripande ansvariga för mål, innehåll och krav i kurserna. Dessa organ är i huvudsak sammansatta av representanter från företag och industri samt högskolor. Avgångsbetygen/diplomen relateras till bestämda yrkeskvalifikationer på fyra nivåer som innebär att en person kan utföra arbetsuppgifter ”med stöd/under överinseende”, ”med basfärdigheter”, ”självständigt”, ”oberoende och inom specialområdet”.

Inom högskole- och universitetsutbildning genomgår studerande ett propedeutiskt år som innebär att om inte resultaten är tillfredsställande råder man studerande att

avsluta utbildningen. Den studerande informeras om kraven från början av studier-
na. Examinationerna inom varje kurs utformas och genomförs av särskilda exa-
mensnämnder för varje studieprogram. Examination sker också vid slutet av varje
studieprogram som helhet (efter fyra år).

Tertiär utbildning

I **Nederländerna** finns en klar uppdelning på högre yrkesutbildning (HBO) och
universitetsutbildning. Den förra erbjuds av *hogeschulen* (högskolor), kräver slutbetyg
från HAVO eller VWO och omfattar 240 poäng motsvarande 4 års studier. Det
första året är propedeutiskt. Sådan utbildning erbjuds inom sju områden: utbild-
ning, ekonomi, beteendevetenskapliga/sociala, språk och kultur, ingen-
jör/teknologi, jordbruk och miljö, hälsovård/omvårdnad. Kraven på tidigare studi-
er är något lägre än de som gäller universitetsutbildningar. Inom högskoleutbild-
ning finns även försök med att kombinera studier med anställning.

Även universitetsutbildningar omfattar 240 poäng och fyra års studier. Inom pro-
grammen finns vissa möjligheter att profilera utbildningen. Även i universitetsut-
bildningen finns ett propedeutiskt år med en examination som kandidaten måste
klara för att gå vidare. Utbildning som leder till ett specifikt yrke (läkare, tandläkare,
arkitekt m.fl.) måste innehålla praktik. Studierna leder till en kandidat- eller magis-
terexamen.

Sammanfattning om styrningen

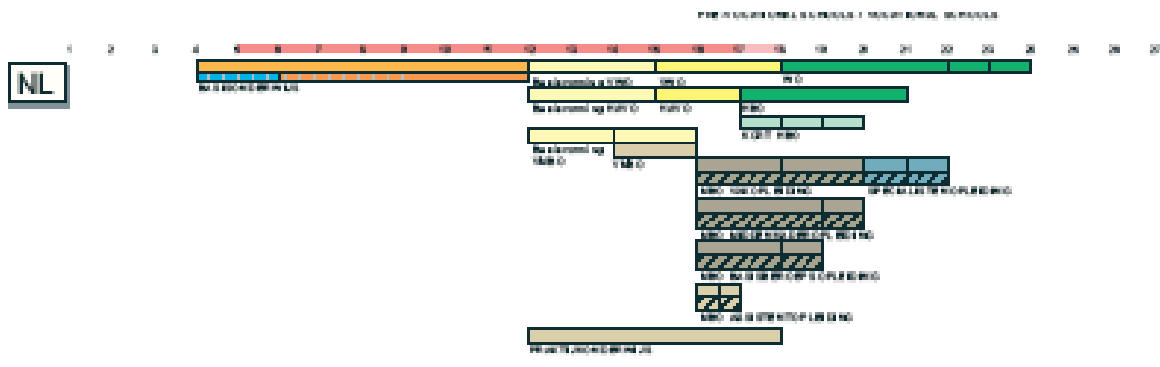
Typ av beslut	Beslutande
att bestämma ekonomi, orga- nisation, administration av skolväsendet	<p>Nederländerna presenterar sitt system som att det är en decentrali- serad styrning av administration och ledning och en central styrning av "policyn" (jmf Sverige).</p> <p>Staten svarar för den övergripande strukturen och organisationen samt för de ekonomiska resurserna. Staten svarar också för över- gripande styrning av offentliga institutioner. Central Funding of Institutions Agency (en "autonom" myndighet vid sidan om mini- steriet) fördelar statsbidragen till alla skolor, forskningsinstitutioner och organisationer som stödjer skolors utveckling (se nedan). Den- na myndighet har också ansvar för att ta in och följa upp statistik som är nödvändig för att fördela statsbidragen. Det finns även en annan autonom myndighet med ansvar för vissa ekonomiska trans- aktioner som studerandebidrag och avgifter m.m.</p> <p>Ministeriet har överordnat ansvar för examenssystemet och de nationella proven som utarbetas av CITO (se nedan) och överord- nat ansvar för utvecklingen av systemet. Ministeriet beslutar om styrdokument och förordningar, t.ex. vilka typer av skolor som får finnas, obligatoriska ämnen, minimi- och maximitimmars undervis- ning per ämne och årskurs (svensk timplan), lektioners längd, klas- storlek, regler för att öppna och stänga skolor, etc.</p>

Typ av beslut	Beslutande
	<p>Tolv ”Provinsråd” svarar för viss planering som att det finns tillgång till offentliga skolor på primär- och sekundärstadierna. Provinsråden är besvärmyndigheter för privatskolor beträffande kommunala beslut. Provinsråden får däremot inte själv driva skolor.</p> <p>Kommunerna/kommunförvaltningen är den lokala myndigheten för alla skolor inom kommunen oavsett om de är offentliga eller privata.</p> <p>Kommunen ska bl.a. se till att det finns skolor och skolbyggnader och svara för administrations- och driftskostnader, skolskjutskostnader, bevaka att skolplikten fullföljs.</p> <p>Alla skolor ska ha en styrelse. Denna är beslutande i fråga om alla materiella frågor, skolans organisation, skolans ”läroplan”, alla personalfrågor och intagning av elever. Styrelsen är huvudman och ansvarig för att regelverket följs. Styrelsen kan delegera vissa frågor till rektor. Styrelsen för offentliga skolor kan vara kommunstyrelsen. För privata skolor är styrelsen/huvudmannen en stiftelse eller en förening.</p> <p>Staten, dvs. ministeriet styr och leder vuxen- och yrkesutbildnings-skolor. Högre yrkesutbildning och universitet är helt autonoma (oklart hur de bekostas).</p> <p>Skolor har (enligt landets egen presentation) stor administrativ och ekonomisk frihet och ansvar för sin administration, budget och finansiella ledning.</p>
att bestämma i personalfrågor som t.ex. tillsättning och anställning (av olika kategorier personal, t.ex. chefer, lärare, annan personal), arbetsvillkor, karriär, lön, kompetensutveckling m.m	<p>Utbildningsministeriet utfärdar bestämmelser om krav på undervisande personals kompetens, maximalt antal timmar lärare ska undervisa, lärares lön och legala status m.m..</p> <p>Styrelsen för skolan (”the competent authority”) anställer lärare och skolledare/rektorer. Styrelsen är ansvarig för att rekrytera, fortbilda och utvärdera lärare. Lärare har ”utvecklings-/utvärderingssamtal” med sina chefer. Det är också vanligt med utvärdering av lärarnas prestationer genom klassrumsobservationer. Kolleger och elever kan också få värdera detta.</p> <p>Skolorna har numera beslutanderätt över medel för kompetensutveckling och hur de används, innehåll och vilka utbildningsanordnare de ska anlita. Lärarutbildningsinstitutionerna svarar för en stor del av fortbildningen. Skolorna får ett särskilt statsbidrag som ska användas för personalrelaterade kostnader.</p>
att bestämma om läroplan, kursplaner, annat regelverk som har med mål, innehåll, metodik att göra	<p>Utbildningsministeriet beslutar om de övergripande, nationella läroplanerna och mer detaljerade dokument för de obligatoriska ämnena (kursplaner?). Det finns också en nationell myndighet eller ett organ som utarbetar förslag till ministeriet om utbildningsmålen.</p> <p>Enligt ett ”dekret” 1998 anges i generella termer de minimimål som skolor ska sträva mot att uppnå i termer av kunskaper, förståelse</p>

Typ av beslut	Beslutande
	<p>och färdigheter som eleverna förväntas ha uppnått vid slutet av primärutbildningen. Det finns även mål att uppnå (attainment targets) för alla ämnen i kärnläroplanen (core curriculum) för den lägre sekundärutbildningen.</p> <p>Skolorna beslutar om sin lokala läroplan, undervisningsuppläggning inklusive den lokala timplanen, metodik och materiel/läromedel. Undervisningstiden ska motsvara den som bestämts i lag.</p>
<p>att svara för nationell utvärdering av kvaliteten och resultaten i skolväsendet som helhet; förekomst av lokal utvärdering/självvärdering</p>	<p>Inspektoratet. Inspektionen regleras i lag sedan 2002 och försäkrar inspektionens professionella och oberoende arbete. Inspektoratet följer upp att utbildningsinstitutionerna tar sitt ansvar för kvalitets-säkring och visar på förbättringsbehov. Inspektionerna måste göras så att grundprincipen om "freedom of education" upprätthålls.</p> <p>Alla skolor måste ha en <i>skolplan</i> som ska upprättas vart fjärde år. Den ska ta upp de utvecklingsarbeten som ska genomföras. Alla skolor måste regelbundet bedöma sitt arbete och resultaten. Skolplanen ska beslutas av "skolrådet". Skolplanen ska lämnas till inspektoratet. Varje skola ska också ha en "school prospectus" som ska innehålla information till elever och föräldrar, uppdaterad varje år. Den motsvarar svensk "kvalitetsredovisning" och bestämmelser om dess innehåll m.m. finns sedan 1998. Den ska användas för att öka delaktigheten. Den sänds också till inspektoratet, som del i det underlag som inspektoratet grundar sina beslut om mer eller mindre omfattande inspektion på. Varje skola måste också ha en formell rutin för att hantera klagomål. Skolans styrelse måste inrätta en kommitté som ska ta hand om klagomål.</p>
<p>att svara för utvärdering av elevernas kunskapsutveckling, nationella prov och utarbete sådana</p>	<p>Vid slutet av primärskolan får eleverna en "rapport" (inte något slutbetyg) som ger information till elevens nya skola. Rapporten görs upp av lärarna och rektorn på de avlämnande skolan. Till stöd för de omdömen som ges i rapporten genomgår eleverna i 90 % av alla skolor prov utarbetade av CITO (Central Instituut voor Toets Ontwikkeling). Resultaten på dessa prov används också i den självvärdering som alla skolor måste genomföra och rapportera om till inspektoratet eftersom CITO ger referensdata som visar en viss elevgrupps resultat vid jämförelse med t.ex. landets eller andra skolors etc.</p> <p>CITO utarbetar även diagnostiska material (pupil monitoring system) för att ge lärare stöd att lägga upp undervisningen i enlighet med elevernas behov.</p> <p>Lärarna ansvarar för att följa och utvärdera elevernas lärande successivt. Elever kan få gå om årskurser. Kriterierna avgör skolorna.</p> <p>Ett nytt examinationssystem infördes 2004 i vuxenutbildnings och yrkesutbildning. Ett särskilt institut, Examination Quality Centre (KCE) svarar för att kvaliteten i examina/proven upprätthålls. KCE följs i sin tur upp av inspektoratet.</p>

Typ av beslut	Beslutande
att svara för tillsyn/inspektion/kontroll i fråga om hur regelverket följs och kvaliteten upprätthålls i enskilda skolor;	<p>Inspektoratet som är en myndighet under utbildningsministeriet. Varje skola granskas varje år utifrån dokument och med en dags besök. Skolor som inte har ett bra eget kvalitetsarbete eller anses ha dålig kvalitet ägnas en mer genomlysande granskning.</p> <p>”Full inspection” gäller också inom yrkesutbildning och vuxenutbildning sedan 1998. Den är lite annorlunda än den i primär- och sekundärutbildning. Institutionerna är skyldiga att utveckla bra interna kvalitetssäkringssystem, bl.a. genom att engagera externa experter för att granska undervisningens kvalitet och resultat. Inspektoratet granskar och utvärderar sedan rapporterna från dessa egeninitierade granskningar och kontrollerar att rapporterna är tillförlitliga genom ”stickprovskontroller” (”evaluation of the self-assessment”).</p>
att svara för revision/motsvarande ekonomisk uppföljning;	<p>Central Funding of Institutions Agency som fördelar statsbidragen har viss uppföljning.</p> <p>Alla skolor måste skicka en revisionsrapport gjord av en extern revisor till revisionsavdelningen inom ministeriet (Audit Department). Där kontrolleras rapporterna. För närvarande pågår ett utvecklingsarbete som syftar till att skapa mer samverkan mellan inspektoratet och andra granskande myndigheter, t.ex. Audit Department.</p>
att svara för stöd till utveckling av skolväsendets och undervisningens kvalitet (utvecklingsprojekt, ”stimulansbidrag”);	<p>Ministeriet och, på skolnivå, i hög grad de organisationer som är ”huvudmän” för fristående skolor, t.ex. katolska kyrkan. Dessa utvecklar läromedel och fortbildningsmaterial.</p>
att bekosta och besluta om medel för forskning, att genomföra forskningsprojekt	<p>Universiteten som i sin tur styrs av utbildningsministern.</p>
att granska läromedel	<p>???</p>
att utbilda lärare	<p>Lärarytelsen sker inom högre (dvs. eftergymnasial) utbildning, antingen inom institutioner för högre utbildning eller inom universiteten. För sekundärskolor finns två nivåer på lärarytelsen, ”grade 2” som ger rätt att undervisa de första tre åren på HAVO och VWO och i sekundär yrkesutbildning, ”grade 1” som ger rätt att undervisa i all sekundärutbildning.</p> <p>Från 2002 har man börjat strukturera lärarytelsen enligt den mer internationella modellen: bachelor, master’s degree.</p>
att förklara lärare behöriga till anställning/behöriga att undervisa	<p>Troligen lärarytelsen ???</p>

Mer om det nederländska systemet

Befolkningen – elev- och lärarantal

2003 hade Nederländerna över 16 miljoner invånare. Nästan 3,6 miljoner var barn, elever och studerande i det statligt finansierade utbildningssystemet.

Undervisningsspråken

Undervisningsspråket är flamländska (dutch) men även frisiskan har officiell status.

Kommunerna

Det finns 483 kommuner, var och en med ett kommunfullmäktige och en styrelse. En borgmästare leder dessa organ, ledamöterna väljs vart 4:e år i allmänna val.

Skolorna

Både privata och offentliga skolor måste ha en ”officiellt erkänd” skolstyrelse. Denna administrerar och leder skolan (materiella förhållanden, skolans läroplan, personalfrågor, intagning av elever). Styrelsen är ansvarig för att skolan följer regelverket. Vissa beslut kan delegeras till rektorn.